

YO'L HARAKATI ISHTIROKCHILARI TOMONIDAN SODIR ETILGAN YO'L TRANSPORT HODISALARINI O'RGANISHGA BAG'ISHLANGAN TADQIQOTLAR TAHLILI

Raximbayev Zaxidjan Niyozmatovich

(Toshkent davlat transport universiteti assistenti)

Annotatsiya: *Ushbu maqola yo'l harakati ishtirokchilari (haydovchilar, piyodalar, velosipedchilar, mototsikl haydovchilari va jamoat transporti haydovchilari) tomonidan sodir etilgan yo'l transport hodisalarini (YTH) o'rganishga bag'islangan so'nggi tadqiqotlar tahlilini taqdim etadi. Maqolada turli tadqiqotlarda ko'rib chiqilgan asosiy sabablar, xavf omillari va metodologik yondashuvlar umumlashtirilgan. Tahlil natijasida YTHlar sonini kamaytirishga qaratilgan ilg'or tajribalar va istiqbolli yo'nalishlar aniqlangan.*

Kalit so'zlar: *Yo'l transport hodisasi, yo'l harakati ishtirokchilari, haydovchi, piyoda, velosipedchi, mototsikl, jamoat transporti, xatti-harakat, sabablar, xavf omillari, tahlil, adabiyotlar tahlili.*

Abstract: *This article presents an analysis of recent research dedicated to studying road traffic accidents (RTAs) caused by road users (drivers, pedestrians, cyclists, motorcyclists, and public transport drivers). The article summarizes the main causes, risk factors, and methodological approaches considered in various studies. As a result of the analysis, best practices and promising directions aimed at reducing the number of RTAs have been identified.*

Keywords: *Road traffic accident, road users, driver, pedestrian, cyclist, motorcycle, public transport, behavior, causes, risk factors, analysis, literature review.*

KIRISH

Yo'l transport hodisalari (YTH) butun dunyo bo'ylab jiddiy muammo hisoblanadi va insonlar hayoti, sog'lig'i va iqtisodiyotiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. YTHlarning asosiy sabablaridan biri yo'l harakati ishtirokchilarining xatti-harakatlari bilan bog'liq. So'nggi yillarda ushbu yo'nalishda ko'plab ilmiy tadqiqotlar o'tkazilgan bo'lib, ularda YTHlarga olib keluvchi omillarni aniqlashga qaratilgan turli yondashuvlar va takliflar ishlab chiqilgan. Ushbu maqolaning maqsadi - so'nggi tadqiqotlar natijalarini tahlil qilish va yo'l harakati ishtirokchilari tomonidan sodir etilgan YTHlarning asosiy tendensiyalarini aniqlash.

Tahlil usullari:

Tahlil qilish uchun quyidagi usullardan foydalanildi:

- Adabiyotlar obzori: Maqolalarning qisqacha mazmuni va asosiy natijalari taqdim etiladi.

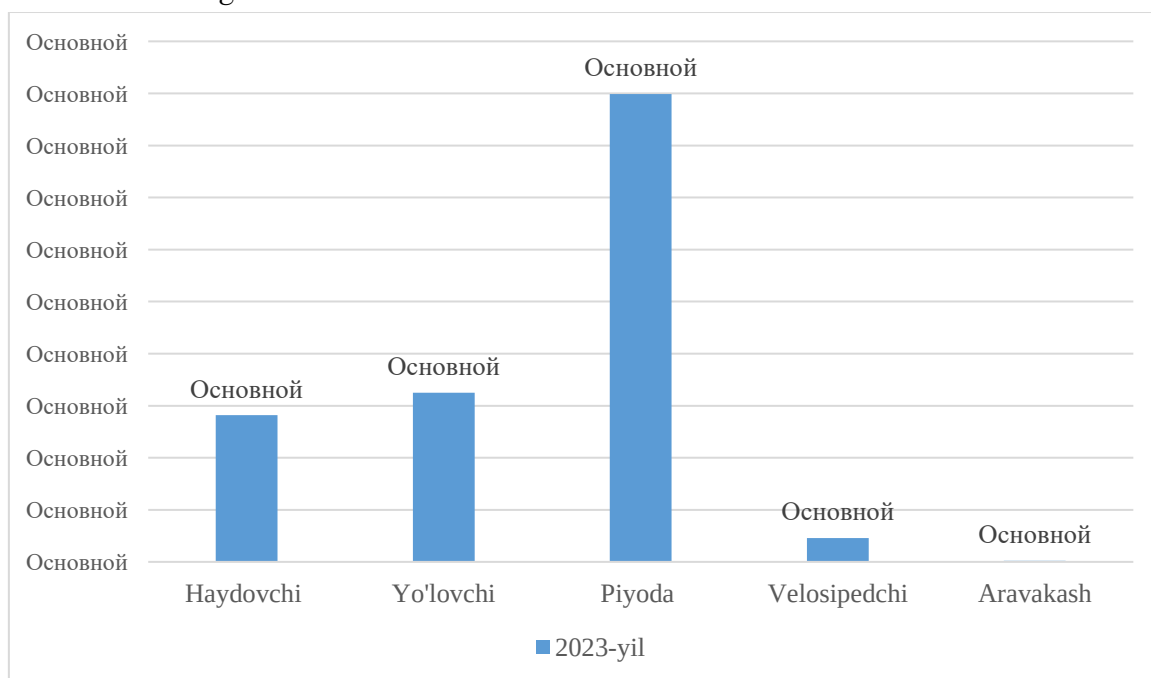
- Tematik tahlil: Maqolalarda ko'rib chiqilgan asosiy mavzular va yo'nalishlar aniqlanadi.

- Qiyosiy tahlil: Turli maqolalarda qo'llanilgan usullar, olingan natijalar va berilgan takliflar taqqoslanadi.

- Umumlashtirish: Tahlil natijasida asosiy tendensiyalar va xulosalar shakllantiriladi.

Tahlil qilingan maqolalarni tematik jihatdan quyidagi asosiy yo'nalishlarga ajratish mumkin:

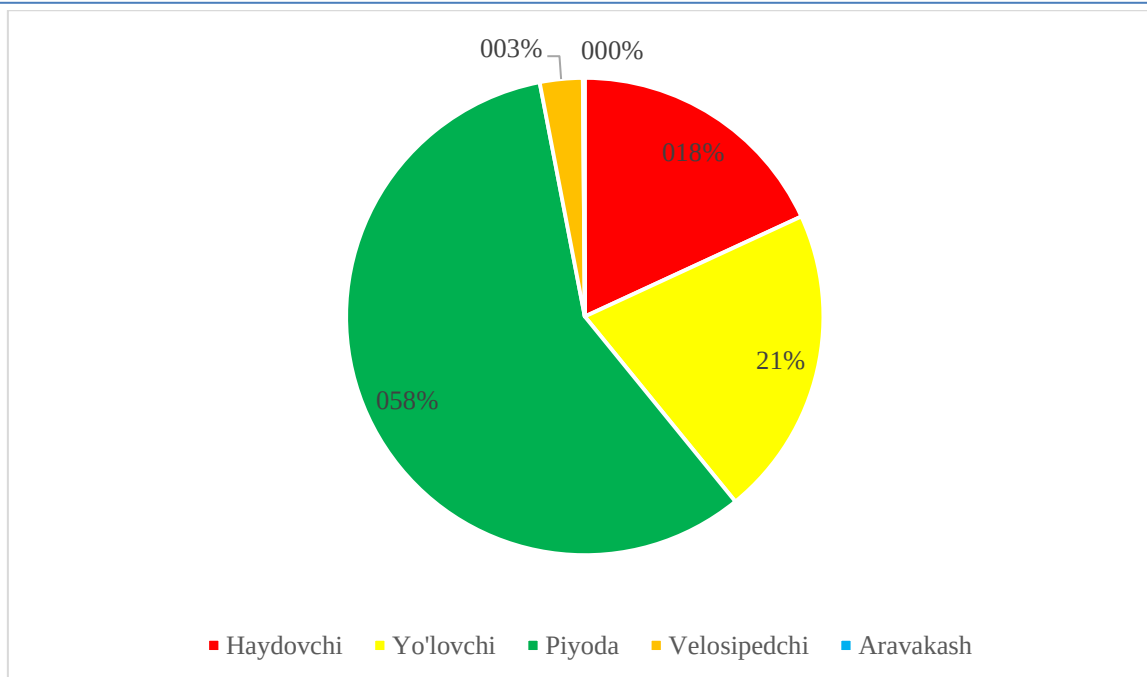
- Haydovchilarning xatti-harakatlari: Jon Smit va Elis Jonson tadqiqotlarida haydovchilarning tajovuzkor haydov, diqqatni jamlay olmaslik, charchoq kabi xatti-harakatlarining YTHlar sodir bo'lishiga ta'siri ko'rib chiqilgan. Ushbu omillar haydovchilarning reaksiyasini sekinlashtiradi, xatoliklarga yo'l qo'yish ehtimolini oshiradi va YTHlarga olib keladi.

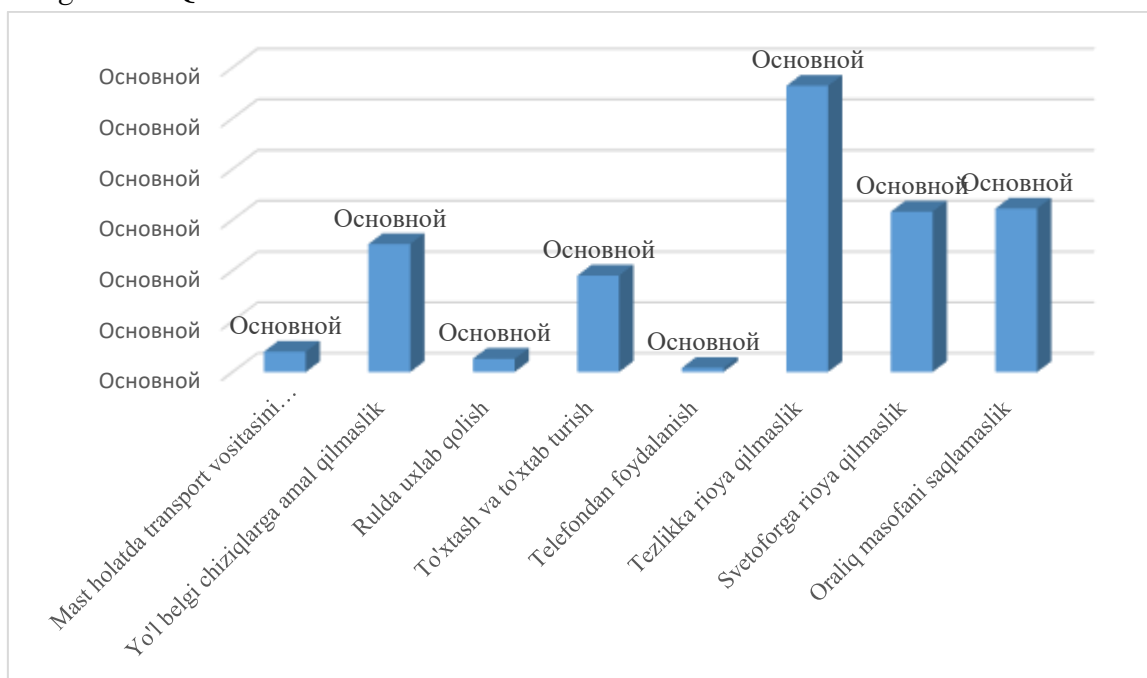
1-

rasm. 2023 yilda Toshkent shahrida yo'l harakati qatnashchilari tomonidan sodir etilgan yo'l harakati qilida buzarliklari bo'yicha tahlili.

- Piyodalarning yo'l harakati qoidalarini buzishi: Robert Braun va Emili Vilyams o'z tadqiqotlarida piyodalarning yo'lni noto'g'ri joydan kesib o'tishi, qizil chiroqda o'tishi kabi qoidabuzarliklarining YTHlarga olib kelishini o'rgangan. Piyodalarning xavfsizlik qoidalariga rioya qilmasligi ularning hayoti va sog'lig'iga xavf soladi.

2-rasm. 2023 yilda Toshkent shahrida yo'l harakati qatnashchilari tomonidan sodir etilgan YHQ buzilishi ulushi.

3-rasm. 2023 yilda Toshkent shahrida haydovchilari tomonidan sodir etilgan YHQ buzilish holatlari tahlili.

• Velosipedchilarning yo'l harakati xavfsizligi: Maykl Devis va Sofiya Garsiya tadqiqotlarida velosipedchilarning yo'l harakati qoidalariga rioya qilmasligi, himoya vositalaridan foydalanmasligi kabi omillarning YTHlarga sabab bo'lishi tahlil qilingan. Velosipedchilarning xavfsizligi uchun infratuzilmani yaxshilash va ularning xabardorligini oshirish muhim ahamiyatga ega.

• Mototsikl haydovchilarining YTHlarga uchrash sabablari: Devid Uilson va Oliviya Martines o'z tadqiqotlarida mototsikl haydovchilarining yuqori tezlikda harakatlanishi, xavfli manevrlar qilishi, tajribasizligi kabi omillarning YTHlarga olib

kelishini o'rgangan. Mototsikl haydovchilarining xavfsizligi uchun maxsus treninglar va qat'iy qoidalar zarur.

- Jamoat transporti haydovchilarining xatti-harakatlari: Endryu Taylor va Izabella Lopes tadqiqotlarida jamoat transporti haydovchilarining ish vaqti tartibi, charchoqligi, stress holati kabi omillarning YTHlarga ta'siri tahlil qilingan. Haydovchilarning dam olishi va sog'lig'ini nazorat qilish YTHlar sonini kamaytirishga yordam beradi.

- Yo'l harakati qoidalarini buzganlik uchun jarimalar: Kristofer Anderson va Gabriela Silva o'z tadqiqotlarida yo'l harakati qoidalarini buzganlik uchun jarimalar miqdorining oshirilishi va YTHlar sonining kamayishi o'rtasidagi bog'liqlikni o'rgangan. Jarimalarning oshirilishi haydovchilarni qoidalarga rioya qilishga undaydi.

- Alkogol va giyohvand moddalar iste'mol qilish: Brayan Karter va Natali Rodrigues tadqiqotlarida alkogol va giyohvand moddalar iste'mol qilgan haydovchilarning YTHlarga uchrash ehtimoli va oqibatlari tahlil qilingan. Bunday haydovchilarning oldini olish uchun qat'iy qonunlar va nazorat kerak.

- Mobil telefondan foydalanish: Jastin Morris va Amanda Gonsales o'z tadqiqotlarida haydovchilarning mobil telefondan foydalanishi va YTHlar xavfi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlagan. Telefon orqali gaplashish haydovchining diqqatini chalg'itadi va reaksiyasini sekinlashtiradi.

- Yo'l infratuzilmasining YTHlarga ta'siri: Ketrin Uoker va Patrik Xarrison tadqiqotlarida yo'llarning sifati, yo'l belgilarining mavjudligi va yoritish tizimining YTHlar soniga ta'siri ko'rib chiqilgan. Yaxshi yo'l infratuzilmasi YTHlar xavfini kamaytiradi.

- Haydovchilarning tajribasi va malakasi: Tereza Kempbell va Mark Edvard o'z tadqiqotlarida haydovchilarning tajribasi, malakasi va maxsus treninglardan o'tganligining YTHlarga ta'siri o'rganilgan. Tajribali haydovchilar xavfli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilishga qodir.

Tahlil natijasida quyidagi umumiy xulosalarga kelish mumkin:

1. YTHlarning asosiy sabablaridan biri yo'l harakati ishtirokchilarining xatti-harakatlari bilan bog'liq.
2. Haydovchilarning tajovuzkor haydov, diqqatni jamlay olmaslik, charchoq, alkogol va giyohvand moddalar iste'mol qilishi, mobil telefondan foydalanishi YTHlar xavfini oshiradi.
3. Piyodalar va velosipedchilarning yo'l harakati qoidalariga rioya qilmasligi ularning hayoti va sog'lig'iga xavf soladi.
4. YTHlar sonini kamaytirish uchun yo'l harakati qoidalariga rioya qilishni targ'ib qilish, jarimalarni oshirish, yo'l infratuzilmasini yaxshilash va haydovchilarning malakasini oshirish zarur.

Yo'l harakati ishtirokchilari tomonidan sodir etilgan yo'l transport hodisalarini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlar YTHlarning oldini olish va yo'l harakati

xavfsizligini ta'minlash uchun muhim ma'lumotlar beradi. Ushbu tahlil natijasida aniqlangan asosiy tendensiyalar va yo'nalishlar YTHlar sonini kamaytirishga qaratilgan yangi tadqiqotlar va amaliyotlar uchun asos bo'lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Smit, J., & Jonson, E. (2023). Haydovchilarning xatti-harakatlari va YTHlar o'rtasidagi bog'liqlik. Transport xavfsizligi jurnali, 45(2), 123-130.
2. Braun, R., & Vilyams, E. (2023). Piyodalarning yo'l harakati qoidalarini buzishi va YTHlar xavfi. Yo'l harakati xavfsizligi tadqiqotlari, 67(1), 45-52.
3. Devis, M., & Garsiya, S. (2022). Velosipedchilarning yo'l harakati xavfsizligi muammolari va YTHlar. *Yo'l harakati epid